

DLA doktori értekezés tézisei

Lanczkor-Kocsis Krisztina

J. S. Bach: a-moll partita szólófuvalára
(BWV 1013).

A művel kapcsolatban felmerülő általános
kérdések vizsgálata

Témavezető. Scholz Anna (DLA)

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok
besorolású doktori iskola

Budapest

2013

I. A kutatás előzményei

Johann Sebastian Bach szólófuvalára írt a-moll partitája (BWV 1013) a fuvolairodalom kétségkívül egyik legjelentősebb darabja. A mű alapköve a fuvolás repertoárnak, hasonlóképpen, mint a vonósok számára a hat-hat Bach-szóló. Sőt, itt a figyelem nem oszlik meg egy sorozat több műve között, hanem egyetlen pontba, egyetlen partitába sűrűsödik. A különböző közreadások nagy száma is bizonyítja a mű előkelő helyét a fuvolairodalomban. Talán a fuvoladarabok között nincs még egy, aminek ennyiféle kiadása létezne.

A sok elemzés, illetve a kiadásokhoz írt elő- vagy utószavak olvasásakor rendszerint az volt a benyomásom, hogy a szerzők talán a terjedelmi korlátok miatt, de elég szűkszavúan írnak magáról a műről, és csak a saját álláspontjuk felállításához és kifejtéséhez szükséges forrásokat említik meg. Kutatásaim során két olyan közreadással találkoztam, melyek a művel teljes körűen foglalkoztak, átfogó elemzést nyújtottak a darabbal kapcsolatban felmerülő legfontosabb kérdésekről: az egyik Hans-Peter Schmitz a *Neue Bach Ausgabe* sorozatban (VI/3) megjelent 1963-as írása, a másik a

Barthold Kuijken 1989-es utószava a mű kottájának végén (Wiesbaden: Breitkopf & Härtel; Wb.2088).

II. Források

A disszertáció írásakor nemcsak magára a műre koncentráltam, hanem megpróbáltam minél árnyaltabban megrajzolni azt a környezetet, amelyben megszületett. Így sokszor talán úgy tűnhet, messzire elkalandoztam a háttér megvilágítása közben, mégis úgy gondolom, ezek az információk segítenek abban, hogy a fuvolások hitelesebben adják elő a művet, vagy, hogy jobb döntéseket hozzanak a vitás kérdésekben.

A Johann Sebastian Bachhal foglalkozó könyvtárnyi írás közül talán számomra a legfontosabb kézikönyvnek a Christoph Wolff magyar nyelven is elérhető „*Johann Sebastian Bach. A tudós zeneszerző*” című 2001-es munkája bizonyult (ford. Széky János. Budapest, Park Könyvkiadó: 2009). A kézirat vizsgálatakor a faksimile másolaton kívül Hans-Peter Schmitz: *Werke für Flöte*. (NBA VI/3, Lipcse: DVfM, 1963), Günter Hausswald és Rudolf Gerber *Werke für Violine* (NBA VI/1, Lipcse: DVfM, 1958), Yoshitake

Kobayashi és Kirsten Beisswenger: *Die Kopisten Johann Sebastian Bachs. Katalog und Dokumentation* (NBA IX/3 Kassel: Bärenreiter, 2007.), az egyes táncjátékok bemutatásánál Meredith Little és Natalie Jenne: *Dance and the Music of J. S. Bach* (Bloomington: Indiana University Press, 1991), a hangnemek karakterének meghatározásánál Rita Steblin: *A History of Key Characteristics in the Eighteenth and Early Nineteenth Centuries* (Ann Arbor: UMI, 1983), a fuvolaművek elemzésénél Alfred Dürr *Johann Sebastian Bach kantátái* (1971/1975; ford. Rácz Judit. Budapest: Zeneműkiadó, 1982), Robert L. Marshall „J. S. Bach's Compositions for Solo Flute: A Reconsideration of Their Authenticity and Chronology” (*JAMS* 32/3, 1979.), Ardal Powell és David Lasocki: „Bach and the Flute: The Players, the Instruments, the Music” (*EM* 23/1, 1995) munkáira alapoztam a fejezeteket. Ezek mellett a *The new Grove dictionary of music and musicians* (Stanley Sadie, szerk. Oxford: Grove, 2007–) különböző szócikkeire hagyatkoztam a dolgozat írása során.

Céлом volt minél több korabeli idézetet belefűzni a szövegbe és azokat eredeti nyelven is közölni a

lábjegyzetekben, hogy így a lehető legtöbb autentikus forrásra támaszkodhassak. Ehhez segítségemre voltak a *Bach-Dokumente* kötetek (*NBA*, IX/I: 1963, II: 1969, III: 1972), és *Quantz Fuvolaiskolája* (1752; ford. Székely András. Budapest: Argumentum, 2011).

III. Módszer

A disszertációmmal olyan összefoglaló jellegű munkát szerettem volna készíteni, amely a lehető legtöbb információt és hipotézist tartalmazza a darabról. A műről alkotott különféle véleményeket a dolgozat folyamán az áttekintés mellett összevettem, ütköztettem. Az értekezés megírását elsősorban éppen ezek az egymástól sokszor nagyon is eltérő, sőt egymásnak ellentmondó vélemények indokolták. A már létező elméletek mellett igyekeztem további bizonyítékokat gyűjteni, a feltételezéseket továbbgondolni, és minden lehetséges okozati összefüggést fölvezetni a különböző témák elemzése során. Kutatásaim során be kellett látnom, hogy a legtöbb felmerülő kérdés végleges tisztázása valójában lehetetlen vállalkozás: közel háromszáz év távlatából, minden kétséget kizáróan szinte lehetetlen kimerítően

megoldani a problémákat. Így számos esetben általános módszerként inkább megpróbáltam a bizonyos nézeteket cáfolni, melynek sikere vagy sikertelensége mutatta meg az adott elmélet érvényességét.

IV. Eredmények

Kutatásaim során nem egy „fehér”, a szakirodalom által még nem tárgyalt területbe ütköztem; ezeket igyekeztem lehetőség szerint kitölteni, és reményeim szerint ezekben a kérdéskörökben munkám hiánypótlónak bizonyul. Például a partita tágabb kontextusba helyezéséhez összegyűjtöttem és áttekintettem Bach összes allemande, corrente, sarabande, bourrée táncjátékát, az a-moll hangnemű hangszeres illetve hangszeres alkalmazó vokális műveit, szvit, partita vagy szonáta műfajú darabját.

A disszertáció fejezetei szorosan összefüggnek, szervesen kapcsolódnak egymáshoz. A dolgozat felépítése a következő elrendezést követi (zárójelben a fejezetek sorszámja): legelőször a kéziratot mutatom be és annak készítőit (1). Ezután kritikus szemmel viszonyulva a fennmaradt kottához, rávilágítok annak esetleges

hiányosságaira, következetlenségeire (2). Majd az egyes tételek elemzésekor azok jellegzetességeit egy tágabb körben, a korszak táncfajtaival, illetve Bach azonos megnevezésű tétéleivel közös halmazba téve keresem a hasonlóságokat, illetve különbségeket (3–6). A dolgozat megkerülhetetlen feladata a mű keletkezési idejének minél pontosabb meghatározása (7), majd az a-moll hangnem karakterjegyeivel foglalkozom (8). Visszatérve a kézírathoz és annak fejlődéséhez, előbb a francia hatást vizsgálom meg Bach környezetében (9), majd a darab helyes megnevezését, műfaját igyekszem meghatározni (10). Ezután a kíséret nélküli, szólóhangszeres játékmód kialakulását mutatom be (11), többek között fuvolás művekből vett példákkal is (12). Rövid indoklás után (13) a dolgozat végén a fuvolát mint hangszeret érintő kérdéseket veszem szemügyre: a barokk hangszer (14) és annak a szerző környezetében élő játékosainak megismerése (15) után Bach további fuvolaműveinek elemzésével (16) zárom a disszertációt.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

A darab két tételét legelőször 2000-ben, a Kaposvárott megrendezett Jenei Zoltán Országos Középiskolai Fuvolaversenyen játszottam, ahol első helyezést és különdíjakat kaptam. Később a 2005-ös Temesvári Nemzetközi Fuvolaversenyen is előadtam, ott második helyezést (elsőt nem adtak ki), és „Georgescu”-különdíjat szereztem.

Kurzusok alkalmával is többször játszottam a művet, így 2004-ben Pietr Zeifart (pármai konzervatórium) Claudio Ferrarini (pármai konzervatórium), Csalog Benedek (Tokaji Régi Zene Nyári Egyetem), 2005-ben Ittész Gergely (Péceli Nyári Akadémia), Matuz István (Békés-tarhosi Zenei Napok) vezetésével.

A Sarabande és Bourée Angloise tételt 2010-ben a Csongrádi Zenei Tábor tanári hangversenyén barokk fuvolán szólaltattam meg.

A partita Allemande tételét kísérletképpen körkörös-légzéssel adtam elő 2012 decemberében a balatonhenyei katolikus templomban.